

Atatürk'ün Nutuk Temelli Proto-Gastrodiplomasi Paradigması *Atatürk's Nutuk-Based Proto-Gastrodiplomacy Paradigm*

Kaplan UĞURLU ^{1,*}

¹ Prof. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü / Turizm İşletmeciliği Anabilim

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 30.09.2026

Kabul Tarihi: 10.10.2026

Anahtar Kelimeler:

Nutuk, Gastrodiplomasi,
Proto-gastrodiplomasi, İaşe,
Stratejik İletişim

ÖZ

Bu çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'unda yer alan gıda, iaşe, yemek ve ziyafet anlatılarını anakronizme düşmeden proto-gastrodiplomasi çerçevesinde incelemektedir. Araştırma, nitel belge incelemesi ve tematik analiz yaklaşımıyla yürütülmüş; 2015 tarihli ana tarama nüshasındaki kayıtlar, 2019 Türk Tarih Kurumu baskısının özgün ve günümüz Türkçesi sayfalarıyla karşılaştırılmıştır. Sözcük taraması, doğrudan yeme-içme terimleri, gıda güvenliği ve iaşe terimleri, temel ürünler ve ağırlama terimlerini kapsamıştır. Her kayıt, devlet/ordu kapasitesi, siyasal karar ve meşruiyet, kamusal temsil ya da hedefli iletişim bağlantısı bakımından değerlendirilmiştir. Bulgular, Tekâlif-i Milliye emirlerinin maddi kapasiteyi; iaşe kayıtlarının kurumsal yönetim ve denetimi; Çankaya yemeği ile İstanbul ziyafetinin karar ve kabul işlevlerini; Büyük Taarruz öncesindeki çay ziyafeti ilanının ise stratejik görünürlük ve yanıltma işlevini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çalışma, proto-gastrodiplomasiyi bu üç düzey arasındaki ilişkileri açıklayan sınırlı ve sınanabilir bir paradigma olarak önermektedir.

ARTICLE INFO

Research Article

Received 30.09.2026

Accepted: 10.10.2026

Keywords:

Nutuk, Gastrodiplomacy,
Proto-gastrodiplomacy,
Provisioning, Strategic
Communication

ABSTRACT

This study examines food, provisioning, meals, and banquets in Mustafa Kemal Atatürk's Nutuk through a proto-gastrodiplomacy framework while avoiding anachronism. It employs qualitative document analysis and thematic analysis. Records identified in the 2015 searchable edition were checked against the original-text and contemporary-Turkish pages of the 2019 Turkish Historical Society edition. The search covered direct food and drink terms, food security and provisioning terms, staple products, and hospitality terms. Each record was evaluated for its connection with capacity, political decision and legitimacy, representation, or targeted communication. The findings show that the Tekâlif-i Milliye orders represent material food capacity; provisioning records reveal institutional management and oversight; the Çankaya dinner and Istanbul banquet perform decision and acceptance functions; and the announced tea party before the Great Offensive operates as strategic visibility and deception. Proto-gastrodiplomacy is proposed as a limited, testable paradigm linking food capacity, political commensality, and strategic communication.

* kugurlu@superonline.com

GİRİŞ

Gastrodiplomasi, ulusal mutfakların yabancı kamuoylarıyla iletişim kurmak, ülke imajını güçlendirmek ve kültürler arası yakınlık oluşturmak amacıyla stratejik biçimde kullanılmasını ifade etmektedir (Rockower, 2012; Chapple-Sokol, 2013). Kavramın çağdaş kullanımı çoğunlukla devlet destekli mutfak kampanyalarına, ulus markalamaya, diplomatik sofralara, turizm alanındaki ulusal gıda peyzajlarına ve kültürel temsile yönelmektedir (Suntikul, 2019). Bununla birlikte gastrodiplomatik temsilin tarihsel ön koşulları yalnızca seçkin yemekler veya resmî davetler değildir. Gıdanın üretilmesi, tedarik edilmesi, dağıtılması ve siyasal anlam taşıyan ortamlarda paylaşılabilmesi de bu temsil kapasitesinin maddi ve kurumsal zeminini oluşturur.

Türkiye’de gastrodiplomasi araştırmaları önemli ölçüde güncel kampanyalar, kültürel politika, kültürel miras, şehir markalaşması ve ulusal mutfağın dış temsili üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye’nin ilk gastrodiplomasi projesini ulus inşası ve kültür politikası bağlamında inceleyen Eser ve Karaosmanoğlu (2024), çağdaş uygulamaların iç ve dış hedef kitlelerle kurduğu ilişkinin eleştirel olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. İletişim ve Diplomasi’nin 2026 Gastrodiplomasi Özel Sayısı da kurumsallaşma, dijital gastrodiplomasi, uluslararası öğrenci algıları, UNESCO şehirleri ve erken Cumhuriyet modernliği gibi farklı eksenleri bir araya getirmiştir. Erken Cumhuriyet mutfak modernleşmesini Ankara Palas ve Karadeniz Vapuru üzerinden ele alan çalışma konu bakımından yakın olmakla birlikte, Nutuk’un tam metnine dayalı sistematik bir belge incelemesi değildir (Çetin Can, 2026). Bu durum, Nutuk’taki gıda ve yemek anlatılarının birincil kaynak düzeyinde araştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Nutuk, 1919–1927 dönemini Atatürk’ün siyasal anlatısı içinden kuran temel bir metindir. Metnin ana konusu gastronomi değildir; “gastrodiplomasi” teriminin kullanılması da tarihsel olarak mümkün değildir. Buna rağmen Nutuk’ta iâşe (beslenme ve erzak sağlama), erzak, açlık, temel gıda stokları, yemek ve ziyafet çevresinde toplanan sınırlı fakat işlevsel bir kayıt kümesi bulunmaktadır. Bu kayıtlar, gıdanın askerî kapasite, yönetsel sorumluluk, siyasal karar, kamusal meşruiyet ve stratejik iletişimle temas ettiği noktaları göstermektedir.

Araştırmanın temel sorusu şudur: Nutuk’taki gıda, iâşe, yemek ve ziyafet anlatıları, anakronizme (tarihsel bağlama ait olmayan güncel kavramları geçmişe doğrudan yükleme yanılgısına) düşmeden proto-gastrodiplomasi çerçevesinde nasıl yorumlanabilir? Bu çalışmada proto-gastrodiplomasi, gastrodiplomasi terimi ortaya çıkmadan önce gıda kapasitesi, siyasal sofrası ve stratejik temsil arasında gözlenebilen tarihsel ilişkileri açıklamak üzere araştırmacı tarafından geliştirilen analitik bir kavramdır. Bu temel soruya bağlı olarak üç alt soru geliştirilmiştir:

1. Nutuk’ta gıda ve iâşe hangi devlet kapasitesi sorunlarıyla ilişkilendirilmektedir?
2. Yemek ve ziyafet ortamları hangi siyasal karar ve meşruiyet işlevlerini üstlenmektedir?
3. Gastronomik biçimler stratejik iletişim amacıyla nasıl kullanılmaktadır?

Çalışmanın özgünlüğü, Nutuk’un farklı baskılarında yer alan ilgili pasajları sistematik bir tarama sözlüğüyle belirlemesi, baskılar arası sayfa karşılıklarını doğrulaması ve doğrudan kanıtlarla bağlamsal kayıtları

birbirinden ayırmasıdır. Böylece erken Cumhuriyet gastronomisi hakkında Nutuk dışındaki anı, söylev ve ikincil anlatılar metne taşınmamakta; tarihsel çıkarımlar yalnızca belirlenen birincil kaynak korpusu (araştırma için sınırlandırılmış metin bütünü) içinde tutulmaktadır.

Makalenin savı, Atatürk'ün bugünkü anlamıyla gastrodiplomasi uyguladığı veya bu adla bir dış politika öğretisi geliştirdiği değildir. Sav daha sınırlı ve metne bağlıdır: Nutuk'ta gıda, bir yandan bağımsızlık mücadelesinin maddi sürdürülebilirliğini; diğer yandan yemek ve ziyafet biçimleri üzerinden karar, meşruiyet ve stratejik görünürlük süreçlerini taşımaktadır. Bu işlevler birlikte okunduğunda, çağdaş gastrodiplomasi maddi, kurumsal ve iletişimsel öncüllerini tartışmaya imkân veren bir proto-gastrodiplomatik yapı ortaya çıkmaktadır. Makalenin bölümleri bu savı önce kavramsal olarak sınırlamakta, sonra baskılar arası doğrulanmış kanıtlarla sınamakta ve son olarak açıklama gücü ile sınırlarını değerlendirmektedir.

1. KAVRAMSAL ARKA PLAN

1.1. Gastrodiplomasi ve Kavramsal Sınır

Rockower (2012), gastrodiplomasiyi bir devletin mutfak mirasını daha geniş yabancı kamuoylarına ulaştırmasıyla ilişkilendirirken, Chapple-Sokol (2013) yemek ve mutfağın kültürler arası anlayış, etkileşim ve iş birliği üretme kapasitesine dikkat çekmektedir. Bu yaklaşımların ortak noktası gıdanın yalnızca tüketilen bir nesne değil, kimlik, temsil ve ilişki kurma aracı olmasıdır. Bununla birlikte her diplomatik yemeği gastrodiplomasi, her gıda politikasını da kamu diplomasisi olarak değerlendirmek kavramsal aşırı genişlemeye yol açar.

Bu çalışmada üç alan ayrıştırılmıştır. *Gastro-yönetişim* (gıdanın üretim ve dağıtımına ilişkin yönetim ve eşgüdüm), üretim, tedarik, stok, dağıtım ve iâşe kapasitesini; *siyasal sofrâ*, yemek ortamının karar alma ve meşruiyet üretme işlevini; *stratejik gastronomik temsil* ise yemek veya ziyafet biçiminin hedefli bir iletişim işareti olarak kullanılmasını ifade eder. Çağdaş gastrodiplomasi üçüncü alanda belirginleşirken ilk iki alan onun tarihsel ve kurumsal ön koşullarını oluşturabilir.

1.2. Proto-Gastrodiplomasi Paradigması

“Proto” (öncül) ön eki bu çalışmada, geçmişteki bir uygulamanın çağdaş kavramla bütünüyle özdeş olmadığını, ancak sonraki kurumsal biçimin bazı işlevsel özelliklerini öncelediğini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Proto-gastrodiplomasi terimi önceki bir yazardan aktarılmamakta; gastrodiplomasi terimi ortaya çıkmadan önce gıda kapasitesi, siyasal sofrâ ve stratejik temsil arasında kurulabilen tarihsel ilişkileri açıklamak üzere bu çalışmada önerilmektedir. Bu operasyonel tanım (kavramın çalışmada hangi ölçütlerle kullanılacağını belirleyen çalışma tanımı), Nutuk'u bir mutfak tanıtımı metni olarak sunmaz; metindeki farklı işlevlerin aynı siyasal anlatı içinde nasıl birleştiğini araştırır.

Paradigmanın üç kurucu boyutu, araştırmanın kavramsal sentezi olarak belirlenmiştir: maddi temel olarak gıda egemenliği, kurumsal temel olarak iâşe ve yönetim kapasitesi, iletişimsel temel olarak yemek ve ziyafetin karar, meşruiyet veya stratejik yanıltma amacıyla kullanılması. Buradaki “gıda egemenliği”, toplulukların gıda

sistemlerini belirleme hakkını vurgulayan çağdaş ve daha geniş kavramın (Patel, 2009) tarihsel metne bütünüyle aktarılması anlamına gelmemekte; Nutuk bağlamında üretim, stok, tedarik ve dağıtım üzerinde siyasal irade kurabilme kapasitesini anlatan sınırlı bir operasyonel kategori olarak kullanılmaktadır. Bir pasajın proto-gastrodiplomatik çekirdeğe alınabilmesi için yalnızca gıda sözcüğü içermesi yeterli görülmemiş; pasajın siyasal otorite, kolektif kimlik, temsil veya hedefli iletişimle bağlantı kurması aranmıştır.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni ve Veri Kümesi

Araştırma, nitel belge incelemesine dayalı tek metinli tarihsel bir durum çalışmasıdır. Belge incelemesi, belgelerin sistematik biçimde bulunması, değerlendirilmesi ve yorumlanmasını gerektirir (Bowen, 2009). Tarihsel veri kümesi yalnızca Nutuk'tan oluşmaktadır. Gastrodiplomasi ve yöntem kaynakları tarihsel bulgu üretmek için değil, kavram ve işlem basamaklarını tanımlamak amacıyla kullanılmıştır.

Sistematik taramada, elektronik sözcük aramasına elverişli olması nedeniyle Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin Kaynak Yayınları tarafından 2015 yılında yayımlanan günümüz Türkçesi baskısı ana tarama nüshası olarak kullanılmıştır. Tarama sonucunda belirlenerek analize dâhil edilen pasajlar, Türk Tarih Kurumunun 2019 tarihli dört ciltlik Nutuk–Söylev takımıdaki özgün metin ve günümüz Türkçesi karşılıklarıyla karşılaştırılmış; pasajların içerikleri ile basılı sayfa numaraları doğrulanmıştır. Dolayısıyla 2015 tarihli baskı ilgili kayıtların sistematik olarak belirlenmesinde, 2019 tarihli TTK baskısı ise metinsel ve sayfa temelli doğrulamada kullanılmıştır. Takımın ilk iki cildi ana anlatıyı, üçüncü cildi belgeleri, dördüncü cildi genel dizini içermektedir. Ana anlatıda bulunan kayıtlar belgeler cildinde yineleniyorsa yeni vaka sayılmamış, kaynak zincirini doğrulayan kayıt olarak işaretlenmiştir. Genel dizin, “iaşe”, “erzak”, “çay şöleni”, “mihmannüvazane” (konukseverce) ve ilgili yönlendirmelerin tam metin taramasıyla karşılaştırılmasında kontrol aracı olarak kullanılmıştır. TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi'nde bulunan 1927 tarihli Arap harfli Osmanlı Türkçesi ilk basım (Atatürk, 1927), yalnızca baskı kimliğinin, yayın bilgilerinin ve tarihsel yayın zincirinin bibliyografik/faksimile (yayın künyesi/tıpkı basım) kontrolü amacıyla incelenmiştir. Bu nüsha metin taraması, kodlama, doğrudan alıntı, anlamlandırma veya sayfa doğrulaması için kullanılmamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığının erişime açık dört ciltlik e-kitabı (Atatürk, t.y.) yalnızca bölüm/olay başlıklarının karşılaştırılması ve kurumsal erişilebilirlik kontrolü amacıyla kullanılmış; sayfa doğrulaması bu nüshaya dayandırılmamıştır. Metinsel analiz ve basılı sayfa doğrulamaları, 2015 tarihli Kaynak Yayınları baskısı ile TTK'nin 2019 tarihli özgün metin–günümüz Türkçesi karşılıklı baskısı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Araştırmada kullanılan Nutuk nüshalarının işlevleri

Nüsha	Yıl/özellik	Araştırmadaki işlev
Kaynak Yayınları	2015; günümüz Türkçesi, 738 PDF sayfası	Tam metin taraması, ana alıntı ve sayfa numarası
Türk Tarih Kurumu	2019; Cilt I–II 10. baskı, Cilt III 4. baskı, Cilt IV 5.	İfade ve baskılar arası sayfa doğrulaması

Nüsha	Yıl/özellik	Araştırmadaki işlev
	baskı; özgün metin ve günümüz Türkçesi	
TBMM Kütüphanesi	1927 ilk basım dijital nüsha	Yalnızca ilk basımın kimliği, yayın bilgileri ve tarihsel yayın zincirinin bibliyografik/faksimile (yayın künyesi/tıpkıbasım) kontrolü; metinsel analiz ve alıntı doğrulamasında kullanılmamıştır.
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Dört ciltlik kurumsal e-kitap	Bölüm/olay başlıklarının karşılaştırılması ve kurumsal erişilebilirlik kontrolü; metinsel kodlama ve sayfa doğrulamasında kullanılmamıştır. Erişim: https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273376/nutuk.html

Kaynak: Atatürk'ün 1927, 2015, 2019 ve tarihsiz kurumsal nüshalarının künyeleri ile bu çalışmada tanımlanan kullanım işlevleri temelinde yazar tarafından oluşturulmuştur (Atatürk, 1927, 2015, 2019, t.y.).

2.2. Tarama, Kodlama ve Dâhil Etme Ölçütleri

Tarama sözlüğü dört kümeden oluşturulmuştur: (1) doğrudan yeme-içme terimleri: ziyafet, yemek, kahvaltı, lokanta, sofrası, mutfak, ikram; (2) gıda güvenliği ve lojistik terimleri: iâşe, gıda, erzak, açlık, zahire; (3) temel ürünler: buğday, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvan, şeker, pirinç, yağ, tuz, zeytinyağı, çay ve kahve; (4) ağırlama terimleri: misafir, misafirperverlik, ağırlama ve resmî kabul. Sözcük kökleri ve yazım farklılıkları dikkate alınmış, her sonuç içinde bulunduğu paragraf ve olay örgüsüyle birlikte okunmuştur.

Bir kayıt, gıda veya yemek unsurunun (a) devlet/ordu kapasitesi, (b) siyasal karar veya meşruiyet, (c) kolektif temsil ya da (d) hedefli stratejik iletişimle bağlantı kurması hâlinde analize dâhil edilmiştir. Yalnızca mecaz niteliğindeki “ekmek ve nimet”, yer adı olan “Çay”, basım şirketinin unvanındaki “gıda” ve sıradan misafirlik kayıtları dışlanmıştır. “Zahire ihtiyacı” gibi gıda dışı anlamda kullanılan ifadeler de kapsam dışı bırakılmıştır.

Kodlama, Braun ve Clarke'ın (2006: 86–93) altı aşamalı tematik analiz yaklaşımından yararlanılarak yürütülmüştür. İlk kodlar “stok”, “iâşe yükü”, “açlık riski”, “komuta sorumluluğu”, “yemekte karar”, “ziyafette kamusal kabul”, “ziyafette konuşma” ve “çay ziyafetiyle gizleme” biçiminde oluşturulmuş; daha sonra dört üst temada birleştirilmiştir. Bulguların izlenebilirliğini sağlamak amacıyla her kayıt için baskı, sayfa, bağlam, analitik kod ve dâhil edilme düzeyi kaydedilmiştir.

Tarama iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada arama yapılabilir ana nüshada sözlükteki sözcüklerin yalın ve çekimli biçimleri taranmış; her isabet, önceki ve sonraki paragraflarla birlikte aday kayıt listesine alınmıştır. İkinci aşamada aday kayıt TTK baskısının sayfa görüntüsünde özgün metin ve günümüz Türkçesi karşılığı üzerinden elle kontrol edilmiştir. Sayfa numarası olarak PDF görüntüleyicisinin sıra numarası değil, kitabın sayfasında basılı numara esas alınmıştır. Optik karakter tanıma yalnızca bulma yardımcısı olarak kullanılmış, nihai doğrulama sayfa görüntüsü üzerinden yapılmıştır. Böylece eski harf çevriyazısı, sadeleştirme tercihi ve dijital dosya sıralaması arasındaki farkların yanlış atıf üretmesi önlenmiştir.

2.3. Geçerlik, Sınırlılıklar ve Etik

Metinsel geçerlik için kritik pasajlar iki ayrı modern Türkçe sunum ile özgün metin sayfalarında karşılaştırılmıştır. Doğrudan alıntılar ana baskıdan verilmiş, TTK karşılıkları kanıt tablosunda gösterilmiştir. TTK sütunlarındaki ilk sayı özgün metni, ikinci sayı günümüz Türkçesi karşılığını ifade etmektedir. Kavramsal geçerlik için gıda lojistiği ile gastrodiplomasi birbirine eşitlenmemiş; “çekirdek”, “kurumsal önkoşul” ve “bağlamsal kayıt” ayrımı korunmuştur. Araştırma kamuya açık tarihsel belgelerle sınırlı olduğundan insan katılımcı, kişisel veri veya müdahale içermemekte; etik kurul izni gerektiren bir araştırma niteliği taşımamaktadır.

Negatif örnek denetimi ayrıca uygulanmıştır. Bir sözcüğün taramada bulunması, tek başına bulgu sayılmamıştır. Mecazlar, özel adlar ve gıda-yemek işlevi taşımayan kullanımlar kayıt altına alınarak gerekçeli biçimde dışlanmıştır. Bu işlem, araştırmacının yalnız tezini destekleyen örnekleri seçmesi riskini azaltmakta ve kavramın Nutuk'un her gıda sözcüğüne yayılmasını önlemektedir.

En önemli sınırlılık, Nutuk'un seçilmiş ve siyasal amaç taşıyan kurucu bir anlatı olmasıdır. Bulgular 1919–1927 dönemindeki bütün gastronomik pratikleri değil, yalnızca bu pratiklerin Nutuk'ta temsil edilen bölümünü göstermektedir. Ayrıca “proto-gastrodiplomasi” tarihsel aktörlerin kullandığı bir terim değil, araştırmacının açıklayıcı kategorisidir. Bu nedenle sonuçlar bir “Atatürk gastrodiplomasi doktrini” bulunduğu biçiminde yorumlanamaz.

2.4. Araştırma Bütünlüğü ve Yeniden Üretilirlik

Araştırmanın denetlenebilirliği dört kayıt kuralıyla sağlanmıştır. Birincisi, tarihsel iddia içeren her bulgu Nutuk'un ana baskısında basılı sayfaya bağlanmıştır. İkincisi, aynı pasaj TTK baskısında özgün metin ve günümüz Türkçesi sayfalarıyla eşleştirilmiştir. Üçüncüsü, arama sonucu bulunan fakat ölçütleri karşılamayan örnekler sessizce silinmemiş; dışlama türleri ayrıca gösterilmiştir. Dördüncüsü, araştırmacının yorumu ile Atatürk'ün ifadesi ayrılmış; “proto-gastrodiplomasi paradigması” Nutuk'ta geçen bir adlandırma gibi sunulmamıştır. Bu kurallar, metnin sayısallaştırılmasından doğabilecek teknik hatalarla kavramsal aşırı yorum riskini aynı anda azaltmaktadır.

Baskılar arası karşılaştırma yalnız sayfa bulmaya yönelik mekanik bir işlem değildir. Günümüz Türkçesine aktarılan “beslenme”, “konukseverlik” veya “ulusal vergi buyruğu” gibi ifadeler, özgün metindeki “iaşe”, “mihmannüvazlık” (konukseverlik) ve “Tekâlif-i Milliye” (Millî Yükümlülükler Emirleri) ile birlikte değerlendirilmiştir. Böylece çağdaş sözcüklerin tarihsel anlamı dönüştürme ihtimali kontrol edilmiştir. Ana alıntıların Kaynak Yayınları baskısından verilmesi okunabilirliği; özgün metin karşılıklarının tabloda sunulması ise filolojik (metnin dil ve anlam özelliklerine dayalı) denetimi desteklemektedir. Çalışmanın kaynak mimarisi, okuyucunun herhangi bir bulgudan ana baskıya, oradan özgün metne geri dönebilmesine göre düzenlenmiştir.

Araştırma nicel bir sözcük sıklığı çalışması olarak tasarlanmamıştır. Aynı sözcüğün çok sayıda geçmesi analitik önemini otomatik olarak artırmadığı gibi, tek bir olayın az görülmesi de açıklama değerini ortadan

kaldırmamaktadır. Nitekim Çankaya çay ziyafeti tekil bir kayıttır; ancak gastronomik bir biçim ile hedefli stratejik mesaj arasındaki bağ doğrudan kurulduğu için çekirdek kanıt niteliğindedir. Buna karşılık çok sayıda “misafir” eşleşmesi, yemek veya siyasal iletişim bağlantısı bulunmadığında kapsam dışıdır. Analiz birimi bu nedenle tek sözcük değil, olay bağlamı içinde tamamlanmış anlam taşıyan pasajdır.

Araştırma raporu, nitel çalışmalar için önerilen Standards for Reporting Qualitative Research (Nitel Araştırmaların Raporlanmasına İlişkin Standartlar; SRQR) ilkeleri gözetilerek (O’Brien vd., 2014) veri kaynağı, tarama ve kodlama işlemleri, dışlama ölçütleri, araştırmacı yorumu ve sınırlılıklar açıkça gösterilecek biçimde hazırlanmıştır. Araştırmacının kavramsal konumu, gıda ve iâşe kayıtlarını çağdaş gastrodiplomasiyle özdeşleştirmek değil; bu kayıtların siyasal otorite, seferberlik, meşruiyet ve temsil işlevlerini metnin tarihsel bağlamı içinde sınamaktır. Kodlama kararları baskılar arası sayfa karşılıkları ve ayırt edici metin çekirdekleriyle denetlenebilir hâle getirilmiştir.

3. BULGULAR

Tam metin taraması, doğrudan yemek ve ziyafet kayıtlarının sayıca sınırlı olduğunu; buna karşılık iâşe, erzak, gıda ve temel ürünlere ilişkin kayıtların daha geniş bir yönetsel bağlam oluşturduğunu göstermiştir. “Sofra” ve “gastrodiplomasi” sözcükleri doğrudan geçmemektedir. Bu durum analizin sözcük sıklığına değil, bağlam ve işleve dayanmasını gerekli kılmıştır. Dâhil edilen bütün terim ve anlatımların Nutuk’taki bölüm/olay başlığı, ayırt edici metin çekirdeği ve iki baskıdaki basılı sayfa karşılığı Tablo 4’te birlikte gösterilmiştir. Böylece kavramsal sınıflandırmadan özgün bağlama ve kaynak görüntüsüne kesintisiz bir denetim zinciri kurulmuştur.

Tablo 2. Nutuk’un ana anlatısı ve belgeler cildindeki gastronomik ve iâşe temelli kayıtların kanıt matrisi

Kaynak 2015	TTK 2019 özgün / günümüz	Kayıt	Düzy	Analitik işlev
85	114 / 115	Sivas Kongresi hazırlıklarında misafirperverlik	Bağlamsal	Siyasal toplantının ağırlama düzeni
130	196 / 197	Memur ve askerin maaş ve iâşe giderleri	Kurumsal	Siyasal kopuşun maddi sürdürülebilirliği
189–190	316–318 / 317–319	Yabancılar “misafirperverce” davranma söylemine itiraz	Karşı örnek	Diplomatik ağırlamanın meşruiyet sınırı
196	330 / 331	Aydın Kuvâ-yı Milliyesi’nin iâşesi	Kurumsal	Yerel kuvvetlerin lojistik kapasitesi
344	600 / 601	Askerin erzakının tükenmesi	Kurumsal	Gıda yetersizliği ve askerî çözülme
347	608 / 609	Millî cephelerin iâşesinin halkça karşılanması	Kurumsal	Toplumsal seferberlik
365	642 / 643	Erzakta suiistimal iddiası	Bağlamsal	Kaynak yönetimi ve meşruiyet riski
369	648–650 / 649–651	Asker ve ailelerinin iâşe yükü; erzak alımı	Kurumsal	Fedakârlık, kapasite ve sınırları
394	698–700 / 699–701	Kahvaltı, lokanta ve yemek sırasında Ethem Bey krizi	Bağlamsal	Yemek akışının siyasal olay örgüsündeki yeri
459–460	822 / 823	Tekâlif-i Milliye gıda stokları	Çekirdek	Gıda egemenliği ve ulusal seferberlik

Kaynak 2015	TTK 2019 özgün / günümüz	Kayıt	Düzey	Analitik işlev
470–471	836–838 / 837–839	Göçmen iâşesi, üretici nüfus ve erzak temini	Bağlamsal	Gıdanın örgütlenme aracı olması
500	880 / 881	Başkomutanın cephenin gıdası ve iâşesinden sorumluluğu	Çekirdek	Gıda güvenliği ve devlet kapasitesi
508	888 / 889	Genel iâşe buhranı ve açlık tehlikesi	Çekirdek	Kriz yönetimi ve komuta sorumluluğu
512	898 / 899	Çankaya’da çay ziyafeti verildiğinin ilanı	Çekirdek	Stratejik iletişim ve askerî gizleme
606	1068 / 1069	Cumhuriyet kararının yemek sırasında açıklanması	Çekirdek	Siyasal karar ve seçkinler arası mutabakat
617	1092 / 1093	Cumhuriyet haberinin İstanbul ziyafetinde alınması	Çekirdek	Kamusal kabul ve kolektif meşruiyet
621	1100 / 1101	Ziyafetlerde nutuklar verilmesi	Çekirdek	Siyasal söylemin gastronomik ortamı
648	1156 / 1157	Ordunun savaş sonrasında barındırma ve beslenmesinin sorgulanması	Kurumsal	Barış döneminde hesap verebilir iâşe yönetimi
—	1362 / 1363	Belge 88: Geçici yönetimin uzaması hâlinde iâşe buhranı	Doğrulamacı	S. 130’daki mali-iâşe riskinin belge karşılığı
—	1498 / 1499	Belge 126: Subay, asker ve ailelerin geçim/iâşe güvencesi	Kurumsal	Yerel güvence ve askerî devamlılık
—	1650 / 1651	Belge 187: Açlık karşısında helva ve kuzu ziyafetleri	Karşı örnek	Eşitsizlik ve gayrimeşru seçkin tüketimi
—	1656 / 1657	Belge 188: Millî müfrezelerin hayat ve iâşesi	Kurumsal	Yerel savunmanın maddi devamlılığı
—	1728 / 1729	Belge 220: Uzun süreli ordu iâşesi ve idari yetenek	Bağlamsal	Lojistik kapasitenin tarihsel ölçütü
—	1910 / 1911	Belge 296: Göçmenlerin taşınması ve üç aylık yiyecek	Bağlamsal	İnsani iâşe ve sınır aşan nüfus yönetimi

Kaynak: Atatürk (2015, 2019). Ana anlatı kayıtlarında iki baskı birlikte, belgeler cildi kayıtlarında TTK baskısı kullanılmıştır. Sayılar kitaplarda basılı sayfa numaralarıdır; TTK sütununda sırasıyla özgün metin ve günümüz Türkçesi sayfaları verilmiştir.

Tablo 3. Tarama sonucunda kapsam dışı bırakılan örnek kümeleri

Örnek kümesi	Dışlama gerekçesi	Analitik sonuç
“Ekmek ve nimet” türü ifadeler	Gıda pratiğini değil bağlılık veya nankörlük yargısını kuran mecazlar	Gastrodiplomatik ya da iâşe temelli kanıt sayılmadı
“Çay” yer adı	İçecek değil coğrafi özel ad	Sözcük eşleşmesi aday listesinden çıkarıldı
Şirket veya kurum unvanındaki “gıda”	Üretim, tüketim, iâşe ya da temsil olayı anlatmıyor	Kurumsal ad, içerik kanıtı kabul edilmedi
Sıradan ziyaret ve misafirlikler	Yemek, ağırlama veya hedefli siyasal iletişim bağı kurulamadı	Yalnız “misafir” sözcüğü dâhil etme için yeterli görülmedi
Gıda dışı anlamdaki “zahire ihtiyacı”	Bağlamda yiyecek stoğu değil görünür/harici ihtiyaç anlamı taşıyor	Anlam denetimiyle yanlış olumlu sonuç önlendi

Kaynak: Nutuk’un 2015 ana tarama nüshası ile 2019 TTK doğrulama nüshasında uygulanan tam metin taraması ve dışlama ölçütleri temelinde yazar tarafından oluşturulmuştur (Atatürk, 2015, 2019).

Tablo 4. Dâhil edilen kayıtların Nutuk'taki bölüm/olay başlıkları, metin çekirdekleri ve baskılar arası sayfa konkordansı

Nutuk'taki bölüm/olay başlığı ve kayıt	Ayırt edici metin çekirdeği	Kaynak 2015	TTK 2019 özgün / günümüz
Sivas Kongresi Hazırlıkları — Sivas ağırlaması	“misafirperverliğe misal olacak surette”	85	114 / 115
Yapılan İtiraz ve Eleştiriler — maaş ve iâşe	“memur ve askerin maaşları ve iâşe masrafları”	130	196 / 197
Süngülerini Milletin Kalbine Saplayan Yabancıları Misafir Sayan Bir Harbiye Nazırı — ağırlamanın sınırı	“yabancılarla karşı daha misafirperverce ve mülayimce”	189–190	316–318 / 317–319
Amasya Mülakatı (Amasya Görüşmesi) — Aydın Kuvâ-yı Milliyesi'nin iâşesi	“iâşelerinin kolaylaştırılması ve temini”	196	330 / 331
Yenihan, Yozgat ve Boğazlıyan İsyanları — Zile'de erzakın tükenmesi	“askerin erzak ve cephanesi tükendikten”	344	600 / 601
Savaş Cephelerinin Durumu — millî cephelerin iâşesi	“millî cephelerin iâşeleri... ahali tarafından”	347	608 / 609
Celâlettin Arif Bey'in Ültimatı — erzakta suiistimal	“silah ve mühimmat ve erzak... suiistimaller”	365	642 / 643
Kahraman Erzurum Halkının Bana Açtığı Dost Kucağını Kötüye Kullanabileceğine Asla İhtimal Veremedim — Erzurum'un iâşe yükü	“askerle subay ailelerinin iâşeleri... ahalisine yükletilerek”	369	648–650 / 649–651
Ethem ve Tevfik Kardeşlerle Kendileri Gibi Düşünen Bazı Arkadaşlarının Millî Hükûmete İsyanı — Eskişehir yemek akışı	“sabah kahvaltısı... lokantaya”; “hep beraber... yemek yedik”	394	698–700 / 699–701
Millî Vergi Emri — Tekâlif-i Milliye gıda stokları	“iâşesini ve giydirilmesini temin”; temel gıda stokları	459–460	822 / 823
Pontus Meselesi — üretici nüfus, göçmen iâşesi ve erzak temini	“iâşelerine hizmet eden üretici...; erzak teminine memur”	470–471	836–838 / 837–839
Memleketin Yüksek Çıkarları Uğruna Başkomutanlık Görevine Devam Kararı Verdim — Başkomutanlık sorumluluğu	“cephenin... gıdasıyla... alakadar olan başkumandan”	500	880 / 881

Nutuk'taki bölüm/olay başlığı ve kayıt	Ayırt edici metin çekirdeği	Kaynak 2015	TTK 2019 özgün / günümüz
1'inci Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın Yarattığı Durum — genel iâşe buhranı ve açlık tehlikesi	“genel iâşe buhranı”; “açlık tehlikesi”	508	888 / 889
Taarruza Hazırlık Emri — Çankaya çay ziyafeti ilanı	“Çankaya’da çay ziyafeti verdiğimi... ilan edeceklerdi”	512	898 / 899
Cumhuriyet’in İlanı Kararını Nerede ve Kimlere Söyledim — Cumhuriyet yemeği	“Yemek esnasında, ‘Yarın cumhuriyet ilan edeceğiz!’”	606	1068 / 1069
Rauf Bey’in Cumhuriyet’in İlanı Dolayısıyla İki İstanbul Gazetesine Verdiği Demeç — İstanbul ziyafeti	“ziyafet esnasında Ankara’dan bir resmi tebliğ aldı”	617	1092 / 1093
Cumhuriyet’in İlanı Üzerine Halife’ye Yaptırılmak İstenen Rol ve Halife Lehine Yapılan Yayınlar — ziyafet nutukları	“tertib olunan ziyafetlerde nutuklar”	621	1100 / 1101
Rauf Bey Zaferler Kazanmış Ordunun Başında Lozan’a Giden Zata Zaferden Zafere Yürüyen Ordunun Hikâyesini Anlatıyor — barışta iâşe denetimi	“barındırma, besleme bakımından vaziyeti”	648	1156 / 1157
Belgeler Cildi, Belge 88 — iâşe buhranı	“bu vaziyet uzun devam ederse iâşe buhranı”	—	1362 / 1363
Belgeler Cildi, Belge 126 — asker ve ailelerin iâşe güvencesi	“zabitanın ve fırka efradının... iâşeleri”	—	1498 / 1499
Belgeler Cildi, Belge 187 — gayrimeşru ziyafet	“kadınları ot, toprak yedikleri... helvalar, kuzu ziyafetleri”	—	1650 / 1651
Belgeler Cildi, Belge 188 — millî müfrezelerin iâşesi	“hayatlarını ve iâşelerini temin”	—	1656 / 1657
Belgeler Cildi, Belge 220 — uzun süreli iâşe ve idari yetenek	“aylarca ve belki de senelerce hüsn-i iâşe ve idare”	—	1728 / 1729
Belgeler Cildi, Belge 296 — göçmen yiyeceği	“üç aylık yiyecek ve nüfus başına yüzer frank”	—	1910 / 1911

Not: Bölüm/olay başlıkları, erişilebilir kurumsal e-kitaptaki başlık yapısıyla karşılaştırılarak günümüz yazımına göre standartlaştırılmıştır (Atatürk, t.y.); baskılar arasında noktalama ve yazım farklılıkları bulunabilir. Analitik atıflarda esas alınan sayılar kitapların basılı sayfalarıdır. Erzak suiistimali kaydının belgesel karşılığı TTK Belge 258’de özgün metin 1826 ve günümüz Türkçesi 1827’dedir; aynı olay ikinci bir vaka olarak sayılmamıştır. Özgün metin çekirdeklerindeki eski kullanımların günümüz Türkçesi

karşılıkları şöyledir: nazır (bakan), Kuvâ-yı Milliye (millî kuvvetler), ahali (halk), zabitan (subaylar), fırka efradı (tümenin askerleri), temin (sağlama), tertib olunan (düzenlenen) ve hüsn-i iâşe ve idare (iyi besleme ve yönetme). Doğrudan alıntıların özgün sözcükleri korunmuştur.

3.1. Kayıtların Analitik Ağırlığı ve Bağlamsal Topografya

Kanıt matrisi, aynı sözcük alanında bulunan her pasajın eşit açıklama gücüne sahip olmadığını göstermektedir. Çekirdek kayıtlar, gastronomik bir biçim veya gıda kapasitesi ile siyasal karar, otorite ya da hedefli iletişim arasında metin içinde doğrudan bağ kurmaktadır. Kurumsal kayıtlar, bu ilişkinin temsil öncesindeki maddi koşullarını; bağlamsal kayıtlar ise siyasal hareketin ağırlama, kaynak yönetimi ve toplumsal fedakârlık çevresini göstermektedir. Dolayısıyla matris bir sıklık tablosu değil, kanıtların kavramsal iddiaya yakınlığını gösteren derecelendirilmiş bir okuma düzenidir.

Sivas Kongresi öncesinde delegelerin yerleştirilmesi, lise binası ile toplantı salonunun hazırlanması ve bu çalışmanın “misafirperverliğe misal olacak” biçimde yürütülmesi, araştırmadaki en erken ağırlama kayıdıdır (Atatürk, 2015: 85; Atatürk, 2019: özgün metin 114, günümüz Türkçesi 115). Bu pasaj yemek veya menüden söz etmediği için çekirdek gastrodipomatik kanıt değildir. Bununla birlikte siyasal bir kongrenin gerçekleşebilmesi için konaklama, mekân hazırlığı ve ev sahipliğinin birlikte örgütlendiğini gösterir. Ağırlama burada kültürel tanıtımdan çok siyasal toplantının işlerlik koşuludur. Bu nedenle kayıt, “misafirperverlik” kavramının metinde gerçekten bulunduğunu gösterirken yorumun sınırını da belirlemektedir.

Memur ve askerlerin maaş ve iâşe giderlerine ilişkin kayıt, İstanbul Hükûmeti’nden idari kopuşun yalnız hukukî veya söylemsel bir karar olmadığını; personelin geçimini ve beslenmesini sürdürecektir mali düzen gerektirdiğini ortaya koymaktadır (Atatürk, 2015: 130; Atatürk, 2019: özgün metin 196, günümüz Türkçesi 197). Benzer biçimde Aydın Kuvâ-yı Milliyesi’nin güçlendirilmesiyle birlikte iâşesinin kolaylaştırılması ve sağlanması talebi, yerel direnişin devamlılığını beslenme kapasitesine bağlamaktadır (Atatürk, 2015: 196; Atatürk, 2019: özgün metin 330, günümüz Türkçesi 331). Bu iki kayıt, yemek diplomasisini doğrudan anlatmaz; fakat siyasal iradenin somutlaşması için insan unsurunun beslenmesini kurumsal bir sorumluluk hâline getirir.

Askerin erzakının tükenmesi kaydı ise kapasite yokluğunun sonucunu görünür kılar (Atatürk, 2015: 344; Atatürk, 2019: özgün metin 600, günümüz Türkçesi 601). Millî cephelelerin iâşesinin başlangıçta doğrudan bölge halkınca karşılanması ve bu görevin Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin kuruluşundan sonra halka dayalı yapıdan hükûmete aktarılması, iâşenin kurumsallaşma yönünü göstermektedir (Atatürk, 2015: 347; Atatürk, 2019: özgün metin 608, günümüz Türkçesi 609). Metindeki hareket, dağınık toplumsal dayanışmadan merkezî kamu sorumluluğuna doğrudur. Bu geçiş, proto-gastrodiploماسi modelinde “gastro-yönetişim” olarak adlandırılan maddi-kurumsal tabakanın tarihsel dayanağıdır.

Erzak ve terk edilmiş mallarda suiistimal (kötüye kullanma) iddiaları, kaynak temininin tek başına yeterli olmadığını göstermektedir (Atatürk, 2015: 365; Atatürk, 2019: özgün metin 642, günümüz Türkçesi 643). İâşe düzeninin meşruiyeti, kaynağın nasıl toplandığına, dağıtıldığına ve denetlendiğine de bağlıdır. Erzurum’daki askerlerle subay ailelerinin iâşesinin halka yüklenmesi, bir buçuk milyon liralık erzak, hayvan ve taşıma aracının alınması ve buna rağmen halkın amacın yüceliğini takdir ederek fedakârlıkta bulunması anlatısı da

kapasite ile rıza arasındaki gerilimi açığa çıkarmaktadır (Atatürk, 2015: 369; Atatürk, 2019: özgün metin 648–650, günümüz Türkçesi 649–651). Bu kayıtlar, ulusal seferberliğin gıda üzerinden kurulabileceğini; fakat adalet ve denetimden ayrıldığında siyasal güveni aşındırabileceğini düşündürmektedir.

Göçmenlerin iâşesi, üretici nüfusun korunması ve ordunun erzakının sağlanması çevresindeki pasajlar da gıdayı farklı nüfus gruplarının aynı yönetsel problem içinde bulunduğu bir alan olarak göstermektedir (Atatürk, 2015: 470–471; Atatürk, 2019: özgün metin 836–838, günümüz Türkçesi 837–839). Burada sivil korunma, üretimin devamı ve askerî tedarik birbirinden bağımsız değildir. Bu karşılıklı bağımlılık, gıda kapasitesinin yalnız cepheye sevk edilen erzak miktarıyla değil, üretici topluluğun sürdürülebilirliği ve yerinden edilmiş nüfusun korunmasıyla birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

TTK baskısının belgeler cildindeki Belge 258, ana anlatıda özetlenen erzak ve terk edilmiş mallardaki suiistimal iddiasını doğrudan telgraf suretiyle teyit etmektedir. Özgün belgede “esliha ve mühimmat ve erzak ve emval-i metrükede” (silah, mühimmat, yiyecek ve terk edilmiş mallarda) meydana gelen suiistimallerin halkın duygularını incittiği bildirilmekte; günümüz Türkçesi karşılığında erzak “yiyecek” olarak aktarılmaktadır (Atatürk, 2019: özgün metin 1826, günümüz Türkçesi 1827). Belge, yeni ve bağımsız bir olay olarak sayılmamış; ana tarama nüshasının 365. sayfasındaki anlatının kaynak zincirini görünür kılan doğrulayıcı kayıt olarak kodlanmıştır. Bu ayırım aynı olayın hem anlatıda hem belgede yer alması nedeniyle iki kez sayılmasını önlemektedir.

3.2. Gıda Egemenliği ve Ulusal Seferberlik

Temanın en yoğun kaydı Tekâlif-i Milliye emirleridir. Atatürk, Ankara'daki çalışmasının ordunun insan ve taşıma gücünü artırmakla birlikte “iâşesini ve giydirilmesini temin ve tanzime” (beslenmesini ve giydirilmesini sağlama ve düzenlemeye) yöneldiğini belirtmektedir (Atatürk, 2015: 459). İzleyen sayfada buğday, saman, un, arpa, fasulye, bulgur, nohut, mercimek, kasaplık hayvan, şeker, pirinç, yağ, tuz, zeytinyağı ve çay stoklarının yüzde kırkına bedeli daha sonra ödenmek üzere el konulduğu açıklanmaktadır (Atatürk, 2015: 460). TTK baskısında aynı bölüm özgün metinde 822. sayfada, günümüz Türkçesi karşılığında 823. sayfadadır (Atatürk, 2019).

Bu liste bir mutfak repertuarı (yemek çeşitleri bütünü) değil, savaşın sürdürülebilirliğini sağlayan stratejik bir gıda envanteri (kaynak ve stok dökümü) niteliğindedir. Bununla birlikte proto-gastrodiplomasi paradigmasının maddi sınırını görünür kılar: Üretim ve tedarik kapasitesi bulunmayan bir siyasal topluluğun gıda üzerinden temsil üretmesi mümkün değildir. Nutuk'ta gıda, çekicilik üretmeden önce bağımsızlığı koruyan kapasite olarak kurulmaktadır.

Yerel cephelerin iâşesinin doğrudan bölge halkınca karşılanması (Atatürk, 2015: 347; Atatürk, 2019: özgün metin 608, günümüz Türkçesi 609) ve Erzurum'daki askerlerle subay ailelerinin iâşesinin halka yüklenmesi (Atatürk, 2015: 369; Atatürk, 2019: özgün metin 648–650, günümüz Türkçesi 649–651), bu kapasitenin toplumsal maliyetini de göstermektedir. Dolayısıyla gıda egemenliği yalnız merkezî emir verme gücü değil, kaynakların meşru, ölçülü ve sürdürülebilir biçimde seferber edilmesi sorunudur.

3.3. İaşe Güvenliği ve Devlet Kapasitesi

Nutuk'ta iaşe, komutanlığın tali (ikincil) bir idari işi olarak değil, askerî sevk ve idarenin asli (temel) bileşeni olarak sunulmaktadır. Başkomutanın cephenin “insan mevcuduyla, gıdasıyla, elbisesiyle, silah ve cephanesiyle” ilgilenmesi gerektiği belirtilmekte; iaşe işinin bütün gerideki kaynaklarla birlikte yönetilmesi savunulmaktadır (Atatürk, 2015: 500; Atatürk, 2019: özgün metin 880, günümüz Türkçesi 881). Böylece gıda, devlet kapasitesinin ölçülebilir bir parçası hâline gelmektedir.

Ali İhsan Paşa'ya yönelik eleştiride ambar mevcutlarının zamanında bildirilmemesi, “genel iaşe buhranı” (genel beslenme ve erzak krizi) içinde birdenbire “açlık tehlikesi” açıklanmasıyla ilişkilendirilmiştir (Atatürk, 2015: 508; Atatürk, 2019: özgün metin 888, günümüz Türkçesi 889). Burada sorun yalnız gıda azlığı değildir; bilginin saklanması, stok yönetimi ve komuta güvenilirliğidir. Bu bulgu, proto-gastrodiplomasi modeline kurumsal güven boyutunu eklemektedir. Gıda üzerinden olumlu temsil, içeride güvenilir bir gıda yönetimi olmadan sürdürülemez.

Devlet kapasitesinin denetimi savaşın sona ermesiyle ortadan kalkmamaktadır. Rauf Bey'in Mecliste aktarılan sorusunda ordunun savaş hâlinde barışa geçerken gösterdiği düzen övülmekte; ardından “barındırma, besleme bakımından” durumun aynı güçle savunulup savunulamayacağı sorulmaktadır (Atatürk, 2015: 648). TTK baskısındaki özgün ifade “ibate, iaşe nokta-i nazarından”, günümüz Türkçesi karşılığı ise “yedirme giydirme işlerinde” biçimindedir (Atatürk, 2019: özgün metin 1156, günümüz Türkçesi 1157). Bu pasaj, iaşenin yalnız olağanüstü savaş seferberliği değil, barış döneminde parlamenter hesap verebilirliğe açık sürekli bir kamu görevi olduğunu göstermektedir.

3.4. Yemek Ortamında Siyasal Karar ve Meşruiyet

Nutuk'taki en güçlü siyasal yemek kaydı, 28 Ekim 1923 gecesine ilişkindir. Atatürk, Çankaya'ya davet ettiği arkadaşlarına yemek sırasında “Yarın cumhuriyet ilan edeceğiz!” dediğini, hazır bulunanların düşünceye katıldığını ve ardından uygulama programının belirlendiğini aktarmaktadır (Atatürk, 2015: 606; Atatürk, 2019: özgün metin 1068, günümüz Türkçesi 1069). Yemek burada resmî karar organının yerine geçmemekte; kararın sınırlı bir siyasal çevreye açıklandığı ve eylem uyumunun sağlandığı geçiş mekânı olmaktadır.

İkinci kayıt, Cumhuriyet'in ilanı gecesini İstanbul Komutanı Şükrü Naili Paşa'nın Fatih Belediye Dairesinde İstanbul halkının temsilcilerince düzenlenen ziyafete katılmasıdır. Ankara'dan gelen resmî tebliğ ziyafet sırasında okunmuş; temsilciler haberi sevinç ve alkışla karşılamıştır (Atatürk, 2015: 617; Atatürk, 2019: özgün metin 1092, günümüz Türkçesi 1093). Böylece ziyafet, yeni rejimin haberinin alındığı ve kolektif kabulün görünür kılındığı kamusal bir sahneye dönüşmektedir.

Bu iki olay, aynı siyasal dönüşümle ilişkili iki farklı yemek ortamını göstermektedir: Çankaya'daki yemek kararın çekirdek kadro içinde paylaşılmasını, İstanbul'daki ziyafet ise kararın temsili kabulünü sahnelemektedir. Proto-gastrodiplomasi açısından önemli olan yemeğin kendisi değil, birlikte yeme biçiminin güven, eşik deneyimi ve kolektif onay üretmesidir.

Eskişehir'deki kahvaltı ve lokanta yemeği ise aynı sonucu üretmeyen önemli bir karşılaştırma kayıdır. Atatürk, arkadaşlarının istasyon karşısındaki lokantaya kahvaltıya gitmeleri sırasında Ethem Bey'in ortadan kaybolduğunun anlaşıldığını; aynı akşam birlikte lokantada yemek yenmesine rağmen Ethem Bey'in bulunmadığını anlatmaktadır (Atatürk, 2015: 394; Atatürk, 2019: özgün metin 698–700, günümüz Türkçesi 699–701). Yemek burada karar veya temsilin taşıyıcısı değil, siyasal kopuşun fark edildiği olay akışının gündelik zaman-mekân işaretidir. Kaydın bağlamsal düzeyde tutulması, her ortak yemeği siyasal sofraya saymayan sınıflandırmanın ayırt ediciliğini göstermektedir.

3.5. Ziyafet Yoluyla Stratejik İletişim

Büyük Taarruz öncesindeki Çankaya çay ziyafeti, çalışmanın doğrudan stratejik iletişim kanıtıdır. Atatürk, cepheye hareketini Ankara'dan gizlediğini; Ankara'da bulunduğu izleniminin korunması için Çankaya'da çay ziyafeti verdiğinin gazetelerde ilan edileceğini belirtmektedir (Atatürk, 2015: 512). Özgün metin TTK baskısında 898. sayfada, günümüz Türkçesi karşılığı 899. sayfadadır (Atatürk, 2019).

Bu olay çağdaş gastrodiplomasinin yabancı kamuoyuna ulusal mutfak tanıtımı işlevini taşımamaktadır. Çay ziyafeti, olağanlık ve toplumsal görünürlük üreten tanıdık bir ağırlama biçimi olarak askerî hareketi perdelemektedir. Dolayısıyla “proto” niteliğinin gerekçesi, yemeğin kültürel içeriğinden çok gastronomik bir toplumsal biçimin hedefli mesaj üretmek için kullanılmasındadır.

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında İstanbul'daki ordu müfettişlerinin gazetelere mülakat vermeleri ve “muhtelif vesilelerle tertip olunan ziyafetlerde” (çeşitli vesilelerle düzenlenen ziyafetlerde) konuşmalar yapmaları da ziyafet ortamının siyasal söylem dolaşımına aracılık ettiğini göstermektedir (Atatürk, 2015: 621; Atatürk, 2019: özgün metin 1100, günümüz Türkçesi 1101). Bu kayıt, ziyafetin yalnızca yeme eylemi değil, söylem, temsil ve kamuoyu üretimini birleştiren iletişim ortamı olduğunu desteklemektedir.

3.6. Diplomatik Ağırlamanın Meşruiyet Sınırı: Bir Karşı Örnek

Nutuk'ta ağırlama söylemi yalnız olumlu bir siyasal araç olarak kurulmaz. Sivas halkının “Kahrolsun işgal” sözleri üzerine Harbiye Nazırı Cemal Paşa, hükûmetin yabancılara karşı “daha misafirperverce ve mülayimce” (daha konuksever ve yumuşak biçimde) hareket etmek zorunda olduğunu bildirmiştir (Atatürk, 2015: 189–190; Atatürk, 2019: özgün metin 316–318, günümüz Türkçesi 317–319). Atatürk bu yaklaşımı sert biçimde eleştirerek ülkeyi işgal eden yabancılara “misafir” kabul edilmesine ve onlara misafirperverce davranılmasının siyasal zorunluluk gibi sunulmasına karşı çıkmaktadır.

Bu kayıt yiyecek veya sofraya içermediğinden çekirdek gastrodiplomasi örneği değildir. Buna rağmen diplomatik ağırlamanın normatif (değer ve ilkelere ilişkin) sınırını belirleyen güçlü bir karşı örnektir. Misafirperverlik, siyasal bağlamdan bağımsız ve kendiliğinden olumlu bir değer değildir; ev sahibi ile misafir arasındaki ilişkinin meşruiyetine bağlıdır. Egemenliği ihlal eden bir aktöre “misafir” statüsü verilmesi, ağırlama dilini uzlaşma aracı olmaktan çıkarıp işgali normalleştiren bir çerçeveye dönüştürebilir. Bu nedenle Nutuk temelli paradigma,

gastronomik veya konukseverlik temsiline dördüncü bir koşul eklemektedir: temsil, egemenlik ve meşruiyetle çelişmemelidir.

3.7. Belgeler Cildinin Tamamlayıcı Bulguları

Nutuk'un belgeler cildi, ana anlatıdaki iâşe sorunlarını hem doğrulamakta hem de bazı yeni bağlamlar eklemektedir. Belge 88'de memur ve asker maaşlarıyla yerel giderlerin karşılanamaması durumunun uzun sürmesi hâlinde bir "iâşe buhranı"nın (beslenme ve erzak krizinin) disiplin bozukluğu ve başka fenalıklar doğuracağı uyarısı yer almaktadır (Atatürk, 2019: özgün metin 1362, günümüz Türkçesi 1363). Bu kayıt, ana anlatının 130. sayfasındaki sorunun belge karşılığı olduğu için ayrı vaka sayılmamış; mali sürdürülebilirlik ile iâşe düzeni arasındaki bağın metinsel sağlamasını güçlendirmiştir.

Belge 126'da subayların, askerlerin ve ailelerinin mevcut geçimleri ile ölüm hâlinde geride kalacak aile bireylerinin geleceklerinin yerel eşraf ve halk tarafından güvence altına alınması talep edilmektedir. Aynı belgede asker ve birliklerin "hal ve istikbal için iâşeleri" ifadesiyle belirtilen şimdiki ve gelecekteki beslenme gereksinimlerine ilişkin güvencelerin sağlanmaması tereddüt nedenleri arasında sayılmaktadır (Atatürk, 2019: özgün metin 1498, günümüz Türkçesi 1499). Böylece iâşe yalnız günlük kalori veya erzak sorunu olmaktan çıkmakta; askerî bağlılık, aile güvenliği ve siyasal seferberliğin devamlılığıyla birleşmektedir.

Belge 187, gastronomik tüketimin meşruiyetini tersinden gösteren en çarpıcı kayıttır. Metinde şehit çocukları ve kadınların ot ve toprak yediği, açlıktan öldüğü bir ortamda bazı hükûmet memurları ve yerel aktörlerin evlerinde "helvalar, kuzu ziyafetleri" düzenlendiği ileri sürülmektedir (Atatürk, 2019: özgün metin 1650, günümüz Türkçesi 1651). İfade, belgeyi kaleme alan siyasal aktörün ağır suçlayıcı dilinin parçasıdır; Atatürk'ün doğrudan değerlendirmesi gibi okunmamalıdır. Bununla birlikte aynı korpusta ziyafetin yalnız birlik, temsil veya iletişim değil, kıtlık karşısında ayrıcalık ve ahlaki çöküş göstergesi olarak da kurulabildiğini kanıtlar. Bu karşı örnek, paradigmanın adalet ve meşruiyet boyutunu zorunlu hâle getirmektedir.

Belge 188'de sabit ve seyyar millî müfrezelerin (yerleşik ve hareketli küçük askerî birliklerin) silahlandırılması anlatılırken "hayatlarını ve iâşelerini temin" ifadesiyle yaşamlarını sürdürmeleri ve beslenmeleri için gerekli koşulların da aynı örgütlenme düzeni içinde sağlanacağı belirtilmektedir (Atatürk, 2019: özgün metin 1656, günümüz Türkçesi 1657). Bu kayıt, ana anlatıdaki yerel cephe iâşesini ayrıntılandırmakta ve savunma örgütünün maddi devamlılığını silah ile beslenmeyi aynı düzeyde düşünerek kurmaktadır.

Belge 220'de Osmanlı Devleti'nin ordusunu geniş coğrafyada hızla nakledebildiği ve "aylarca ve belki de senelerce hüsn-i iâşe ve idare" (iyi besleme ve yönetme) sağlayabildiği, bunun yalnız ordu teşkilatının değil bütün idari şubelerin yeteneğine işaret ettiği savunulmaktadır (Atatürk, 2019: özgün metin 1728, günümüz Türkçesi 1729). Burada iâşe, tarihsel bir idari kapasite ölçütü olarak kullanılmaktadır. Anlatının övgüsel ve savunmacı bağlamı korunmakla birlikte, lojistiğin devlet yeteneğiyle açıkça ilişkilendirilmesi makalenin gastro-yönetişim boyutunu desteklemektedir.

Belge 296 ise Batı Trakya göçmenlerinin düzenli ve donanımlı biçimde taşınması, geçiş izinleri ve yerlerine dönüşleri yanında Yunan makamlarının yerleştirilecek Rum ailelere üç aylık yiyecek ve kişi başına para vermesine ilişkin bilgi içermektedir (Atatürk, 2019: özgün metin 1910, günümüz Türkçesi 1911). Bu pasaj doğrudan Türk gastrodiplomatik eylemi değildir; sınır aşan nüfus hareketinde yiyecek yardımının yerleştirme ve demografik siyasetle nasıl birleşebildiğini gösteren bağlamsal kayıttır. Bu nedenle çekirdek modele değil, gıda yardımının siyasal coğrafya üretme kapasitesini gösteren çevresel kanıta yerleştirilmiştir.

4. TARTIŞMA

Bulgular, Nutuk'ta çağdaş anlamda bütünlüklü bir gastrodiplomasi programı bulunmadığını açıkça göstermektedir. Ulusal mutfak repertuarının yabancı kamuoylarına tanıtılması, şeflerin diplomatik aktörlüğü veya planlı ülke markalama kampanyaları metnin konusu değildir. Bununla birlikte gıda egemenliği, siyasal sofrası ve stratejik temsil arasında birbirini tamamlayan bir ilişki kurulabilmektedir. Proto-gastrodiplomasi kavramının açıklayıcı değeri bu sınırlı fakat tutarlı kesişimde ortaya çıkmaktadır.

4.1. Maddi Kapasiteden Temsile

Birinci katkı, gastrodiplomasinin maddi temelini görünür kılmaktır. Güncel yaklaşım çoğu zaman tabağa, menüye ve anlatıya odaklanırken Nutuk, gıdanın önce üretim, stok, taşıma, dağıtım ve komuta meselesi olduğunu hatırlatmaktadır. Tekâlif-i Milliye listesi ile açlık tehlikesi aynı modelin iki ucudur: Birincisi kaynakların seferber edilmesini, ikincisi kötü bilgi ve stok yönetiminin kapasiteyi nasıl kırılganlaştırdığını gösterir.

Bu bulgu, gastrodiplomasiyi yalnız görünür temsil ürünleri üzerinden okuyan yaklaşıma tarihsel bir düzeltme önermektedir. Bir mutfağın dışarıya anlatılabilmesi için önce ürünlerin üretilebildiği, dolaşıma sokulabildiği ve kriz anlarında yönetilebildiği bir maddi düzen bulunmalıdır. Nutuk'taki buğday, un, bakliyat, hayvan, yağ, şeker, pirinç, tuz, zeytinyağı ve çay listesi ulusal mutfağın seçkin bir menüsü değildir; fakat kültürel temsilin üzerinde yükselilebileceği ürün evreninin savaş koşullarındaki stratejik karşılığıdır. Bu nedenle metnin katkısı, gastronomik çekiciliği doğrudan kurmak değil, çekicilik üretme kapasitesinin egemenlik ve tedarik boyutunu görünür kılmaktır.

Bununla birlikte gıda egemenliği kavramı metne sınırsız biçimde uygulanmamalıdır. Tekâlif-i Milliye, olağan bir gıda politikası değil, varoluşsal savaş koşullarında başvurulacak zorunlu seferberlik düzenidir. Stokların yüzde kırkına bedeli sonradan ödenmek üzere el konulması, kamusal amaç ile mülkiyet ve dağıtım adaleti arasındaki hassas dengeyi gösterir. Bu tarihsel özgülük göz ardı edilirse savaş ekonomisi ile çağdaş sürdürülebilir gıda yönetimi yanlış biçimde özdeşleştirilmiş olur. Paradigmanın maddi ayağı bu nedenle bir uygulama reçetesi değil, temsilin kaynak ve yönetim koşullarına bağımlı olduğunu açıklayan tarihsel bir ilkedir.

4.2. Siyasal Sofranın İşlevsel Sınırları

İkinci katkı, siyasal sofranın diplomatik temsil öncesindeki kurucu rolüdür. Cumhuriyet kararının yemek sırasında açıklanması, yemeğin resmî hukukî kararın kaynağı olduğu anlamına gelmez. Buna karşılık birlikte

yemek, sınırlı aktörler arasında güven ve eylem eşgüdümü sağlayan bir ilişki ortamıdır (Atatürk, 2015: 606; Atatürk, 2019: özgün metin 1068, günümüz Türkçesi 1069). İstanbul ziyafeti ise aynı kararın kamusal temsil ve kabul boyutunu ortaya çıkarır (Atatürk, 2015: 617; Atatürk, 2019: özgün metin 1092, günümüz Türkçesi 1093). Böylece siyasal sofraya, karar ile meşruiyet arasında aracılık eden bir iletişim mekânı olarak belirir.

Çankaya yemeği ile Fatih Belediye Dairesindeki ziyafet aynı kategoriye indirgenmemelidir. İlk olayda katılımcılar kararın hazırlanmasına yakın siyasal aktörlerdir; iletişim sınırlı, yüz yüze ve eyleme dönüktür. İkinci olayda ise karar Ankara’da alınmış ve resmî tebliğ İstanbul’daki temsilcilere ulaşmıştır; ziyafet haberin karşılandığı, sevincin ve alkışın görünür olduğu kamusal bir kabul sahnesidir. Birincisi kararın çevresinde mutabakat, ikincisi kararın toplumsal-simgesel dolaşımıdır. Bu ayrım, “yemek sırasında gerçekleşen her siyasal olay”ı tek biçimli bir sofraya diplomasisi örneği sayma hatasını önler.

Nutuk’ta bu yemeklerin menülerinin verilmemesi de analitik bakımdan anlamlıdır. İlgili pasajlarda metnin önceliği ne yenildiği değil, yemek sırasında neyin söylendiği, kimlerin hazır bulunduğu ve olayın siyasal sonuçlarıdır (Atatürk, 2015: 606, 617, 621; Atatürk, 2019: özgün metin 1068, 1092, 1100; günümüz Türkçesi 1069, 1093, 1101). Dolayısıyla burada gastronomik kimlik belirli yemek adları üzerinden değil, birlikte bulunma ve paylaşma biçimi üzerinden kurulmaktadır. Proto-gastrodiplomasi kavramı bu noktada mutfak içeriğinden çok sofraya düzeninin ilişkisel kapasitesini açıklamaktadır. Bu sonuç, metinde bulunmayan menüleri veya sonraki anı anlatılarını Nutuk’a eklememe kararını da yöntemsel olarak desteklemektedir.

4.3. Stratejik Görünürlük, Gizleme ve Kamu Diplomasisi Ayrımı

Üçüncü katkı, gastronomik biçimin stratejik iletişim kapasitesidir. Çay ziyafeti ilanı, ziyafetin içeriğinden bağımsız olarak tanıdık bir toplumsal ritüelin (tekrarlanan ve ortak anlam taşıyan toplumsal uygulamanın) kamuya yönelik bir işaret hâline getirilebildiğini göstermektedir. Ancak bu örnek “gastrodiplomatik kampanya” olarak sunulmamalıdır. Askerî gizleme ve yanıltma boyutu, onu kamu diplomasisinin karşılıklı anlayış üretme hedefinden ayırır. Makalenin kavramsal önerisi, bu farkı silmek değil, daha sonra kurumsallaşacak gıda-temsil ilişkisinin erken işlevsel biçimlerinden birini göstermektir.

Çankaya’da çay ziyafeti verileceğinin gazeteler aracılığıyla duyurulması, olayın üç bileşenini açığa çıkarmaktadır: gündelik ve inandırıcı bir toplumsal biçim, bu biçimi genişleten medya kanalı ve hedef kitlenin çıkaracağı öngörülen sonuç. Ziyafet gerçekten gerçekleşmiş olsun veya yalnız ilan düzeyinde kalsın, iletişimsel işlev aynıdır: Atatürk’ün Ankara’da bulunduğu izlenimini sürdürmek. Bu nedenle pasaj, Nutuk’taki diğer iase kayıtlarından farklı olarak gıdaya bağlı bir ağırlama biçiminin doğrudan mesaj tasarımına dönüştüğü en açık örnektir.

Bununla beraber bu mesaj dostluk, kültürler arası anlayış veya ulusal mutfak çekiciliği üretmek amacı taşımaz. Hedef, askerî hareketin zamanını ve yönünü gizlemektir (Atatürk, 2015: 512; Atatürk, 2019: özgün metin 898, günümüz Türkçesi 899). Gastrodiplomasi literatürünün çağdaş tanımı yabancı kamularla ilişki ve çekim üretimine dayanırken bu olay stratejik yanıltma mantığıyla işler (Chapple-Sokol, 2013; Rockower, 2012).

“Proto” kavramı tam da bu farkı korur: gastronomik toplumsal biçimin iletişim aracı olması bakımından işlevsel akrabalık; amaç, hedef kitle ve kurumsallaşma bakımından tarihsel ayrılık bulunmaktadır.

Ziyafetlerde verilen nutuklar ise gastronomik ortam ile siyasal söylemin daha açık birlikteliğini göstermektedir (Atatürk, 2015: 621; Atatürk, 2019: özgün metin 1100, günümüz Türkçesi 1101). Burada ziyafet mesajın yerine geçmez; konuşmanın dinleyici, temsil ve görünürlük koşullarını sağlayan bir iletişim çevresi oluşturur. Böylece Nutuk'taki ziyafet, üç ayrı kullanım kazanır: Askerî hareketi perdeleyen işaret, Cumhuriyet haberinin karşılandığı kamusal sahne ve siyasal konuşmaların dolaşıma girdiği temsil ortamı. Bu çeşitlilik, tek bir “Atatürk sofrası” anlatısı yerine işlevleri olay bazında ayırmanın daha güvenilir olduğunu göstermektedir.

4.4. Paradigmanın Yapısı, Açıklama Gücü ve Yanlışlanabilirliği

Önerilen paradigma doğrusal bir tarihsel gelişme iddiasında bulunmamaktadır. Nutuk'taki kayıtların günümüz Türkiye'sindeki gastrodiplomasi uygulamalarına doğrudan yol açtığı ileri sürülemez. Bunun yerine üç analitik koşul tanımlanmaktadır: gıda egemenliği olmadan sürdürülebilir temsil; kurumsal güven olmadan ikna edici kamu diplomasisi; anlamlı bir toplumsal biçim olmadan etkili sembolik iletişim kurulamaz. Bu koşullar, Nutuk'taki tarihsel kayıtlarla çağdaş gastrodiplomasi arasında ihtiyatlı bir karşılaştırma zemini sunmaktadır.

Modelin ilk düzeyi maddi kapasitedir: Üretim, stok, tedarik, taşıma ve dağıtım. İkinci düzey kurumsal-siyasal kapasitedir: Kaynakların denetlenmesi, iase sorumluluğunun belirlenmesi, kriz bilgisinin doğru aktarılması ve toplumsal fedakârlığın meşru biçimde yönetilmesi. Üçüncü düzey iletişimsel kapasitedir: Yemek veya ziyafet ortamının karar, kabul, konuşma ya da hedefli görünürlük üretmesi. Bu düzeyler, Nutuk'taki maddi seferberlik, iase yönetimi ve yemek/ziyafet kayıtlarının analitik sentezinden türetilmiştir (Atatürk, 2015: 459–460, 500, 512, 606, 617, 621; Atatürk, 2019: özgün metin 822, 880, 898, 1068, 1092, 1100, günümüz Türkçesi 823, 881, 899, 1069, 1093, 1101). Proto-gastrodiplomatik yapı, yalnız üçüncü düzeydeki dikkat çekici örneklerden değil, üç düzey arasındaki bağımlılıktan doğmaktadır.

Bu model her gıda politikasını gastrodiplomasi olarak adlandırmadığı için sınanabilir bir dışlama ölçütüne de sahiptir. Bir pasaj yalnız yiyecek adı içeriyor fakat siyasal kapasite, kolektif temsil veya hedefli iletişim bağı kurmuyorsa modelin dışında kalır. Benzer biçimde bir ziyafet sıradan bir özel buluşmadan ibaretse proto-gastrodiplomatik çekirdeğe alınmaz. Çekirdek iddia, Nutuk'ta gıda ve ağırlama biçimlerinin bazı olaylarda siyasal otorite ve iletişim işlevleriyle sistematik biçimde kesiştiğidir. Gelecekte başka bir araştırmacı aynı sözlüğü ve dâhil etme ölçütlerini kullanarak bu kayıtları yeniden sınıflandırabilir; böylece öneri yalnız yorumsal bir benzetme olmaktan çıkarak denetlenebilir bir belge analizi çerçevesine kavuşur.

Paradigma kavramının kullanılmasını haklı kılan unsur, tekil bir çay ziyafeti ya da yemek cümlesi değildir. Maddi seferberlik, yönetsel sorumluluk, siyasal sofrası ve stratejik görünürlük aynı kurucu anlatı içinde birbirini tamamlayan bir açıklama düzeni meydana getirmektedir. Bununla birlikte bu düzen, Atatürk tarafından adı konulmuş bir teori değildir. Makalenin önerisi yazara tarihsel olarak kullanmadığı bir kavramı mal etmek yerine, araştırmacının kurduğu analitik modeli açıkça sahiplenmekte ve sınırlarını göstermektedir.

Tablo 5. Nutuk temelli proto-gastrodiplomasi paradigmasının önermeleri

Önerme	İçerik	Nutuk'taki sınanabilir gösterge
P1 – Maddi yeterlilik	Sürdürülebilir gastronomik temsil, üretim, stok, tedarik ve dağıtım kapasitesine dayanır.	Tekâlif-i Milliye gıda envanteri; erzakın tükenmesi; açlık tehlikesi
P2 – Kurumsal güven	Gıda kapasitesi ancak doğru bilgi, denetim, adil kaynak yönetimi ve hesap verebilirlikle siyasal güven üretir.	Ambar bilgisinin saklanması; erzak suiistimali; Mecliste barındırma ve besleme sorusu
P3 – İlişkisel sofras	Yemek ve ziyafet, ancak karar, kabul, eşgüdüm veya söylem dolaşımıyla bağ kurduğunda siyasal iletişim ortamına dönüşür.	Cumhuriyet kararının yemekte açıklanması; İstanbul ziyafeti; ziyafet nutukları
P4 – Meşru stratejik temsil	Ağırlama biçiminin hedefli mesajı egemenlik ve meşruiyet sınırları içinde değerlendirilmelidir.	Çankaya çay ilanı ile gizleme; işgalciyi “misafir” sayan söyleme itiraz

Kaynak: Nutuk'taki doğrulanmış kayıtlar (Atatürk, 2015, 2019) ile gastrodiplomasi literatürünün kavramsal sınırları (Chapple-Sokol, 2013; Rockower, 2012; Suntikul, 2019) sentezlenerek yazar tarafından geliştirilmiştir.

4.5. Literatüre ve Araştırma Tasarımına Katkı

Çalışmanın literatüre ilk katkısı, erken Cumhuriyet mutfağını anlatan ikincil örnekleri Nutuk'a mal etmeden, metnin kendi kanıt sınırları içinde kalmasıdır. Ankara Palas, Karadeniz Vapuru veya Atatürk'ün gündelik sofrasına ilişkin başka kaynaklarda bulunan değerli bilgiler bu araştırmanın tarihsel veri kümesine dâhil edilmemiştir. Bu tercih konu alanını daraltmakta; fakat hangi sonucun hangi birincil kaynaktan üretildiğini kesinleştirmektedir. Böylece çalışma genel bir “Atatürk ve yemek” anlatısından ayrılarak, yalnız Nutuk'un ne söylediğini ve ne söylemediğini belirleyen kaynak-eleştirel bir incelemeye dönüşmektedir.

İkinci katkı, gastrodiplomasi araştırmalarına derecelendirilmiş kanıt yaklaşımı sunmasıdır. Bir metinde yiyecek adı bulunması ile gıdanın stratejik iletişim işlevi üstlenmesi aynı analitik düzey değildir. Çekirdek, kurumsal ve bağlamsal kayıt ayrımı, araştırmacıya hem geniş maddi zemini görme hem de doğrudan gastrodiplomatik iddiayı sınırlama imkânı vermektedir. Bu ayrım başka tarihsel metinlere uygulandığında, kavramın geçmişe gelişigüzel taşınmasını önleyebilir ve farklı dönemler arasında daha ölçülü karşılaştırmalar kurulmasını sağlayabilir.

Üçüncü katkı, sayfa konkordansını (baskılar arası sayfa eşleştirme çizelgesi) araştırmanın tali eki değil, bulgunun parçası hâline getirmesidir. Nutuk'un farklı yayınevlerindeki sayfa düzenleri ve dil aktarımı tercihleri aynı pasajın bulunmasını güçleştirebilmektedir. Ana baskı, özgün metin ve günümüz Türkçesi karşılığını yan yana sunan matris, hem hakem denetimini hem sonraki araştırmaların alıntı doğrulamasını kolaylaştırmaktadır. Bu yaklaşım, tarihsel metinlere dayanan gastronomi ve turizm araştırmalarında kaynak erişilebilirliği ile yorum güvenilirliği arasında somut bir bağ kurmaktadır.

Son olarak paradigma, çağdaş uygulamalara doğrudan politika önerisi çıkarmaktan özellikle kaçınmaktadır. Nutuk'taki savaş iâşesini bugünkü ülke markalama programına dönüştürmek tarihsel bağlamı ihlal eder. Bunun yerine model, araştırmacıya üç soru yöneltmektedir: Temsil edilen mutfağın maddi üretim ve tedarik zemini nedir? Bu zemini yöneten kurumlar güvenilir ve meşru mudur? Yemek veya ağırlama biçimi hangi hedef kitleye, hangi mesajı, hangi araçla iletmektedir? Nutuk'taki kayıtların güncel teoriye katkısı hazır bir kampanya modeli vermek değil, bu soruların tarihsel olarak birbirinden ayıramayacağını göstermektir.

SONUÇ

Bu araştırma, Nutuk'un gastronomiyle ilgili kayıtlarını farklı baskılarda sistematik biçimde tarayarak Atatürk'ün kurucu anlatısında gıdanın dört işlevini belirlemiştir: ulusal kaynakların seferber edilmesi, iâşe ve açlık riskinin yönetilmesi, yemek ortamında siyasal karar ve meşruiyet üretimi, ziyafet biçiminin stratejik iletişim amacıyla kullanılması. Bu işlevler tek tek çağdaş gastrodiplomasi değildir; ancak birlikte değerlendirildiklerinde proto-gastrodiplomatik bir yapı meydana getirmektedir.

Çalışmanın önerdiği Nutuk temelli proto-gastrodiplomasi paradigması üç ayaklıdır: gıda egemenliği, kurumsal iâşe kapasitesi ve stratejik gastronomik temsil. Modelin temel önermesi, bir ülkenin mutfağını dışarıya anlatma gücünün yalnızca kültürel zenginliğine değil, gıdayı üretme ve yönetme kapasitesi ile yemek etrafında güvenilir siyasal anlamlar kurabilmesine bağlı olduğudur.

Araştırmanın en çarpıcı sonuçlarından biri, üç olayın farklı iletişim işlevlerinin ayrıştırılmasıdır. Birincisi, Çankaya çay ziyafetinin hedefli görünürlük ve gizleme düzenidir. İkincisi, Cumhuriyet kararının yemek sırasında sınırlı bir siyasal çevreyle paylaşılmasıdır. Üçüncüsü, İstanbul'daki ziyafetin kararın kolektif kabulüne kamusal bir sahne oluşturmasıdır. Bu olaylar, yemek ve ziyafetin aynı metin içinde gizleme, karar ve meşruiyet gibi farklı iletişim işlevleri üstlenebildiğini göstermektedir.

Bu sonuçlar araştırma sorularına birlikte yanıt vermektedir. Birinci olarak iâşe, Nutuk'ta ordunun ve yeni siyasal merkezin sürdürülebilirliğini belirleyen stok, tedarik, bilgi ve denetim sorunudur. İkinci olarak yemek ortamı, hukukî kararın yerine geçmeden siyasal aktörler arasında açıklama ve eşgüdüm; ziyafet ise haberin kamusal kabulü ve siyasal söylemin dolaşımı için işlev görmektedir. Üçüncü olarak gastronomik biçimin hedefli iletişime dönüştüğü en açık olay, Çankaya'daki çay ziyafeti ilanıdır. Böylece dört tema birbirinden kopuk örnekler toplamı değil, maddi kapasiteden iletişimsel kullanıma uzanan dereceli bir yapı oluşturmaktadır.

Bu sonuçlar, Rockower'ın (2012) mutfağı kamu diplomasisi ve ülke markalama aracı olarak ele alan yaklaşımıyla gıdanın siyasal temsil işlevi bakımından benzeşmektedir. Ancak Nutuk'taki kayıtlar yabancı kamuoylarına yönelik bir mutfak tanıtım kampanyasını göstermemekte; savaş koşullarındaki iâşe kapasitesini ve iç siyasal iletişimi öne çıkarmaktadır. Bu nedenle benzerlik işlevsel düzeydedir ve tarihsel uygulamaların özdeşliği anlamına gelmemektedir.

Chapple-Sokol'un (2013) yemek ve mutfağın kültürler arası anlayış ve iş birliği oluşturma işlevine yaptığı vurgu ile bu çalışmanın siyasal sofraya bulguları, yemeğin ilişki kurma ortamı olması bakımından örtüşmektedir. Buna

karşılık Cumhuriyet kararının yemekte paylaşılması iç siyasal eşgüdümle, Çankaya çay ziyafeti ilanı ise askeri gizlemeyle ilişkilidir. Özellikle ikinci olayın amacı karşılıklı anlayış geliştirmek değildir; bu fark, proto-gastrodiplomasi kavramının çağdaş mutfak diplomasisinden ayrı tutulmasını gerektirmektedir.

Suntikul'un (2019) turizmde gastrodiplomasiyi bir ülkenin gıda peyzajı bütünü içinde değerlendirme önerisiyle bu araştırmanın maddi kapasite, kurumlar ve temsil arasındaki bağı birlikte ele alması arasında kavramsal bir yakınlık bulunmaktadır. Bununla birlikte mevcut çalışma turist deneyimlerini veya güncel turizm politikalarını incelememektedir. Dolayısıyla bu karşılaştırma, Nutuk'taki iâşe kayıtlarının turizmde gastrodiplomasi uygulaması olduğunu kanıtlamaz; yalnızca temsilin daha geniş bir gıda sistemi içinde değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin analitik bir ortaklık sunar.

Çalışmanın sınırlılıkları ulaşılan sonucun kapsamını da belirlemektedir. Nutuk'un sessiz kaldığı gündelik mutfak pratikleri, diplomatik davet menüleri veya yabancı konuklarla ilişkiler hakkında bu araştırmadan sonuç çıkarılamaz. Aynı şekilde tek yazarlı kurucu anlatıda bir olayın yer alması, dönemin bütün aktörlerinin aynı anlamı paylaştığını kanıtlamaz. Bununla birlikte bu sınırlılık, araştırmanın değerini azaltmaktan çok iddiasını kesinleştirir: ortaya konulan paradigma erken Cumhuriyet gastronomisinin bütünü değil, Nutuk'un kendi anlatı evreninde doğrulanabilen gıda-siyaset-iletişim kesişimidir.

Sonuç olarak Nutuk, Millî Mücadele'yi ve Cumhuriyet'in kuruluş sürecini Atatürk'ün anlatımıyla aktaran, tarihsel ve siyasal önemi bakımından özgün bir eserdir. Metinde gastrodiplomasi kavramı açıkça yer almamakla birlikte, gıda, iâşe, yemek ve ziyafete ilişkin kayıtlar; siyasal otorite, karar alma ve stratejik iletişimle bağlantıları bakımından incelenebilmektedir. Bu çalışmada önerilen "proto-gastrodiplomasi paradigması", Atatürk'e çağdaş bir gastrodiplomasi anlayışı atfetmeden, söz konusu kayıtların işlevlerini açıklamak için kullanılan analitik bir çerçevedir. Çalışmanın katkısı, Nutuk'un kapsamını gastrodiplomasiye indirgmeden ve metne dışarıdan içerik eklemekten, bu kayıtları tarihsel bağlamları ve doğrulanabilir sayfa bilgileri üzerinden değerlendirmektir.

EXTENDED SUMMARY

Introduction

This study investigates how references to food, provisioning, meals, and banquets in Mustafa Kemal Atatürk's Nutuk can be interpreted without projecting a contemporary public-diplomacy programme onto an earlier historical period. Gastrodiplomacy is generally understood as the strategic use of national cuisines to communicate with foreign publics, strengthen country image, and produce cultural affinity. Nutuk, however, was not written as a culinary or diplomatic-promotion text. It is a foundational political narrative of the years 1919–1927. The article therefore proposes the carefully delimited concept of “proto-gastrodiplomacy.” The prefix “proto” marks functional resemblance rather than historical identity: selected episodes anticipate some relational or communicative functions later associated with gastrodiplomacy, while differing in purpose, audience, institutional setting, and historical vocabulary.

The principal question is how food-related passages in Nutuk may be interpreted within this framework without anachronism. Three subsidiary questions guide the inquiry. First, what problems of state and military capacity are connected to food and provisioning? Second, what political-decision and legitimacy functions are performed by meals and banquets? Third, how are gastronomic social forms used for strategic communication? The argument is not that Atatürk practised gastrodiplomacy in its current sense. Rather, Nutuk contains a layered historical configuration in which material food capacity, institutional provisioning, political commensality, and targeted visibility become mutually intelligible.

Method

The research is designed as a qualitative, single-text historical case study based on document analysis and thematic analysis. The main searchable corpus was the 2015 Kaynak edition of Nutuk. Critical passages were checked against the 2019 Turkish Historical Society edition, which presents the original and contemporary Turkish texts on facing pages. The 1927 first edition was used only to check bibliographic information and the historical publication chain, not for textual analysis, quotation, coding, or page verification, while the Ministry of Culture and Tourism's institutional e-book was used to check section headings and access paths. This multi-edition design reduces the risk of relying on one pagination system or one editorial modernization.

The search vocabulary comprised four clusters: direct food and drink terms; food security and provisioning terms; staple products; and hospitality terms. Speeches and announcements made at meals and banquets were examined in the contextual reading of the relevant passages. A hit was included only if the food-related element was connected to state or military capacity, political decision or legitimacy, public representation, or purposeful communication. Merely metaphorical uses, geographical or institutional names that produced irrelevant keyword matches, ordinary visits without a relevant food or political-communication connection, and passages containing no relevant food or provisioning component were excluded. Braun and Clarke's six-phase thematic procedure informed coding. Codes such as stock, provisioning burden, hunger risk, command responsibility,

decision at a meal, public acceptance at a banquet, speech at a banquet, and concealment through a tea party were consolidated into four broader themes.

To strengthen traceability, every record was logged with edition, page, context, analytical code, and level of inclusion. Page references were verified across the principal editions, and source notes under the tables identify whether evidence derives from the main narrative or the documents volume. Negative-case analysis was also applied: finding a keyword did not automatically convert the passage into evidence. The method consequently distinguishes lexical occurrence from analytical relevance. As Nutuk is a politically purposeful retrospective narrative, the findings concern the structure and rhetoric of this source; they should not be treated as an exhaustive social history of late Ottoman or early Republican food culture.

Findings and Results

The first group of findings concerns food sovereignty in a limited operational sense: the political ability to mobilize production, stocks, transport, and distribution during national struggle. The clearest record is the Tekâlif-i Milliye orders. Their detailed demands for grain, flour, legumes, livestock, fat, sugar, tea, salt, and other supplies form a strategic inventory rather than a culinary repertoire. The orders reveal that military endurance depended on the capacity to identify, collect, move, and allocate food resources. Other passages show local populations directly sustaining fronts and protecting productive capacity. In this historical context, control of food resources is inseparable from the construction of collective authority.

The second theme is provisioning security as a component of state capacity. Nutuk presents failures to report warehouse stocks, distribute rations, protect abandoned property, or communicate shortages accurately as problems of command and administration. The documents volume reinforces this picture through records concerning officers, soldiers, families, mobile units, migration, and transport. Provisioning is therefore not a minor logistical detail. It is an institutional test of whether political and military authority can turn scarce resources into coordinated action while limiting abuse and maintaining legitimacy.

The third theme concerns the meal as a setting for political decision and acceptance. The most prominent episode is the dinner of 28 October 1923, when Atatürk told invited colleagues that the Republic would be proclaimed the next day. The meal did not legally create the Republic; nevertheless, it provided a bounded social environment in which a decisive political intention was shared and coordination was secured. A second episode, the banquet held at the Fatih Municipal Office on the night of the proclamation, functioned differently. There, the news was received in a more public representational setting. The two events must therefore be separated: one concerns confidential decision coordination, while the other concerns public acceptance and legitimacy.

The fourth theme is strategic communication through the visible form of a banquet. Before the Great Offensive, the announced tea party at Çankaya helped sustain a misleading public appearance while military movement was being concealed. This is not modern gastrodiploacy aimed at attraction or mutual understanding. Its communicative logic is strategic deception. Yet the episode demonstrates that a gastronomic social form could be deliberately staged to produce a target perception. Other banquet speeches show a more open combination

of commensality, representation, and political discourse. Together these records establish that meals and banquets in Nutuk perform distinct functions—concealment, decision, acceptance, and circulation of political speech—rather than a single timeless “Atatürk’s table” function.

Discussion and Conclusions

The proposed paradigm has three interdependent levels. The material level consists of production, stock, supply, transport, and distribution. The institutional-political level consists of supervision, responsibility, accurate information, and the legitimate management of collective sacrifice. The communicative level consists of the use of meals or banquets to organize decision, acceptance, speech, or purposeful visibility. Proto-gastrodiplomacy emerges from relations among these levels, not from visually striking banquet episodes alone. A polity unable to provision people and institutions has a weak material foundation for any credible culinary representation.

This model also sets exclusion criteria. Not every food policy is diplomacy, not every diplomatic event is gastrodiplomacy, and not every meal attended by political actors is strategic communication. A passage belongs to the model only when it demonstrates an evidential connection between food-related practice and capacity, authority, collective identity, representation, or targeted communication. This restraint makes the concept open to falsification and guards against retrospective inflation.

The study contributes to the literature in three ways. It provides a full-text, source-based examination instead of transferring later anecdotes into Nutuk. It differentiates levels of evidence and separates direct records from contextual or excluded material. Finally, its edition concordance makes pagination part of the evidential apparatus rather than a secondary bibliographic matter. The principal limitation is source dependence: Nutuk’s silences, selection principles, and retrospective political purpose define the boundary of the conclusions. Future research can test the paradigm against parliamentary minutes, military correspondence, diplomatic archives, newspapers, menus, and institutional records. Within these limits, Nutuk is best understood not as a gastrodiplomacy manual but as a historical source showing how food capacity, political authority, and strategic communication could intersect before gastrodiplomacy became an established term or policy field. Comparison with Rockower (2012), Chapple-Sokol (2013), and Suntikul (2019) indicates a functional similarity in treating food as a medium of representation and relationships. The differences concern purpose, audience, and historical setting: the Nutuk episodes address provisioning, internal political coordination, and military concealment rather than foreign-public culinary promotion, intercultural cooperation, or tourism policy. These comparisons do not establish a direct historical lineage to contemporary gastrodiplomacy.

KAYNAKÇA

- Atatürk, M. K. (1927). Nutuk [Arap harfli Osmanlı Türkçesi ilk basım; yalnızca bibliyografik/faksimile kontrol için kullanılmıştır]. Türk Tayyare Cemiyeti. TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/f2afac52-2416-4a2c-a45d-71d643205591>
- Atatürk, M. K. (2015). Nutuk (N. Bayramoğlu ve K. Güran, Ed.; E. H. Baki; Y. Demirel; A. Hezarfen; S. Perinçek ve M. Sarıkaya, Çevriyazı). Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2019). Nutuk–Söylev (Cilt I–II, 10. bs.; Cilt III, 4. bs.; Cilt IV, 5. bs.; İ. Arar, U. İğdemir ve S. N. Özerdim, Yay. haz.). Türk Tarih Kurumu. <https://kutuphane.ttk.gov.tr/details?id=594310&materialType=KT>
- Atatürk, M. K. (t.y.). Nutuk (Cilt I–IV) [E-kitap]. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273376/nutuk.html>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Braun, V.; ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chapple-Sokol, S. (2013). Culinary diplomacy: Breaking bread to win hearts and minds. *The Hague Journal of Diplomacy*, 8(2), 161–183. <https://doi.org/10.1163/1871191X-12341244>
- Çetin Can, F. G. (2026). Cumhuriyet döneminde modernlik anlatısı: Ulusal kimlik, mutfak ve gastrodiplomasi. *İletişim ve Diplomasi, Gastrodiplomasi Özel Sayısı*, 345–365. <https://doi.org/10.54722/iletisimvediplomasi.1889703>
- Eser, B.; ve Karaosmanoğlu, D. (2024). Gastrodiplomacy in Turkey: ‘Saving the world’ or neoliberal conservative cultural policies at work. *International Journal of Cultural Policy*, 30(2), 192–206. <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2183951>
- O’Brien, B. C.; Harris, I. B.; Beckman, T. J.; Reed, D. A. ve Cook, D. A. (2014). Standards for reporting qualitative research: A synthesis of recommendations. *Academic Medicine*, 89(9), 1245–1251. <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000000388>
- Patel, R. (2009). Food sovereignty. *The Journal of Peasant Studies*, 36(3), 663–706. <https://doi.org/10.1080/03066150903143079>
- Rockower, P. S. (2012). Recipes for gastrodiplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*, 8(3), 235–246. <https://doi.org/10.1057/pb.2012.17>
- Suntikul, W. (2019). Gastrodiplomacy in tourism. *Current Issues in Tourism*, 22(9), 1076–1094. <https://doi.org/10.1080/13683500.2017.1363723>